

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ**

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

(пост. б.ч. 14 від « 27 » лютого 2020 р.)

Ректор

А. А. Мазаракі

**ПРОГРАМА
вступних екзаменів до аспірантури**

освітньо-науковий ступінь

«доктор філософії»

галузь знань

03 – Гуманітарні науки

спеціальність

033 – Філософія

Київ 2020

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

Автори: А.А. Кравченко, д. філос. н., доц.
Ю.І. Кулагін, к. філос. н., проф.,

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри філософських та
соціальних наук «5» лютого 2020 р., протокол № 17

Рецензент: А.Ю. Морозов, д. філос. н., доц.

Навчальна програма

Програма

вступного іспиту до аспірантури
з спеціальності 033 – Філософія

Автори: **КРАВЧЕНКО Алла Анатоліївна**
КУЛАГІН Юрій Ігорович,

ВСТУП

Навчальну програму вступного іспиту до аспірантури з спеціальності 033 – Філософія підготовлено викладачами кафедри філософських та соціальних наук Київського національного торговельно-економічного університету для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії на основі найкращих досягнень класичної та сучасної філософії. Програма покликана перевірити засвоєння пошукувачами головних тем з дисципліни «Філософія» в об'ємі програми навчальної дисципліни «Філософія» для фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» і «магістр», визначити рівень філософсько-методологічної підготовки молодих фахівців, оволодіння ними логікою та культурою філософського мислення, філософського розуміння та пояснення сутності явищ і процесів, які відбуваються в сучасному суспільстві.

Програму підготовлено згідно з вимогами до навчання спеціалістів третього рівня вищої освіти доктора філософії і розраховано для усіх спеціальностей.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. ФІЛОСОФІЯ ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ТИП ЗНАНЬ

Поняття «філософія». Філософія як плюралізм ідей, концепцій, теорій.

Філософія та світогляд. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу, як форма самовизначення людини. Структура світогляду. Історичні типи світогляду. Філософія як теоретична основа світогляду.

Об'єкт і предмет філософії. Структура філософії. Специфіка філософського осмислення дійсності. Основні способи філософствування.

Людино вимірна сутність філософії. Гуманістичний зміст філософії.

Основні функції філософії.

Тема 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ТЕЧІЇ КЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ.

Становлення філософського знання. Монізм, дуалізм, плюралізм як онтологічні принципи самоорганізації філософського знання.

Давньоіндійська філософія. Вчення джайнізму та буддизму. Філософські системи індуїзму. Філософія стародавнього Китаю. Даосизм. Конфуціанство. Філософія античності. Вчення Геракліта, Демокріта, Сократа, Платона, Аристотеля та ін. Елліністична філософія: стоїцизм, скептицизм, еkleктицизм, неоплатонізм, епікуреїзм.

Виникнення середньовічної парадигми західноєвропейської філософії та її основні риси. Схоластика як особливий тип культури.

Антропоцентризм філософської картини світу в епоху Відродження. Філософська парадигма Нового часу. Раціоналізм. Натуралізм. Філософія

Просвітництва.

Німецька класична філософія. Філософські погляди І. Канта, Й.Г. Фіхте, Ф. Шеллінга, Г.В.Ф. Гегеля, Л. Фейєрбаха. Матеріалізм, діалектика, соціальна філософія, теорія пізнання у поглядах К. Маркса, Ф. Енгельса:

Українська філософія. Становлення філософської думки періоду Київської Русі. Українська філософська думка в епоху Ренесансу та Реформації. Теологічний персоналізм П. Могили. Онтологія та кордоцентризм Г. Сковороди. Академічна філософія ХІХ ст. Кордіогносія П. Юркевича. Філософські ідеї у творчості І.Франка. Формування Київської філософської школи.

Тема 3. ОНТОЛОГІЯ. ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ СВІТУ

Онтологія як філософська дисципліна. Витоки світобудови в історико-філософських поняттях. Типи онтології: реалізм (матеріалізм), спіритуалізм (ідеалізм), монізм, дуалізм, плюралізм.

Буття як сукупність потенціальних «об'єктивацій» та «інтерпретацій». Основні форми буття. Жива та нежива природа, їхня єдність і відмінність. Природне середовище існування («перша природа») та «штучне» середовище існування («друга природа»). Буття людини у світі. Соціальне буття як єдність індивідуального та суспільного.

Світ як сукупна реальність, єдність природи та людини, матеріального та духовного. Основні гіпотези виникнення, побудови та існування світу.

Поняття субстанції. Сучасна наука про будову матерії. Рівні організації матерії: неорганічна, органічна, соціальна. Атрибути матерії. Рух як зміна взагалі. Форми руху матерії. Простір і час як форми існування матерії. Типологія простору й часу. Відображення як фундаментальна здатність матеріальних систем. Еволюція форм відображення.

Тема 4. ФІЛОСОФСЬКІ ТЕОРІЇ РОЗВИТКУ

Поняття розвитку. Ідея розвитку в міфологічній, релігійній і філософській інтерпретації. Діалектика як вчення про найбільш загальні закономірні взаємозв'язки становлення, розвитку буття та пізнання.

Діалектика як методологія, логіка й теорія пізнання. Основні закони та категорії діалектики. Об'єктивна і суб'єктивна діалектика. Принципи загального взаємозв'язку та розвитку. Функції діалектики та основні принципи. Система категорій діалектики.

Некласичні концепції діалектики. Синергетика. Метафізика як альтернатива діалектики. Догматизм, релятивізм та софістика.

Діалектика суспільного життя. Основні проблеми соціальної діалектики.

Тема 5. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ.

Філософська антропологія – вчення про людину. Поняття антропосоціогенезу і його основні етапи.

Буття людини як реальний процес її існування. Дві концепції людського існування: субстанціалістська та екзистенціальна. Біологічне, соціальне і психічне в людині.

Людина як продукт і творець соціального середовища, особливості її історичного розвитку. Історичний характер взаємовідносин людини та суспільства. Особиста унікальність.

Сутність людини. Поняття «індивід», «індивідуальність» та «особистість». Потреби та інтереси людини. Проблема сталого людського розвитку. Самоцінність і сенс людського життя. Проблема життя і смерті людини. Соціальна та біологічна тривалість людського життя. Феномен безсмертя. Щастя й доля людини.

Людина і людство. Проблеми свободи і відповідальності людини. Планетарна спільність людей.

Тема 6. ФІЛОСОФІЯ СВІДОМОСТІ

Свідомість як властивість високоорганізованої матерії – мозку як усвідомлене буття, суб'єктивний образ об'єктивного світу, суб'єктивна реальність.

Проблема свідомості в історії філософії. Концепції походження та існування свідомості.

Біологічні передумови зародження свідомості. Свідомість і мозок. Рефлексія. Феномен психічного. Психіка тварин і свідомість людини: загальне й особливе. Мислення як акт свідомості. Свідомість і самосвідомість. Колективне несвідоме.

Активність свідомості. Свідомість і діяльність. Функції свідомості. Соціальна природа свідомості. Структура і форми свідомості. Суспільна та індивідуальна свідомість, їхній історичний розвиток та діалектичний взаємозв'язок.

Тема 7. ГНОСЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ ПІЗНАННЯ

Пізнавальна діяльність як предмет філософського аналізу. Сутність пізнання в історії філософії. Суб'єкт і об'єкт пізнання.

Структура та основні закономірності пізнавального процесу. Чуттєве й раціонально-абстрактне пізнання, їх взаємозв'язок. Дилема емпіризму та раціоналізму в історії гносеології. Чуттєве пізнання та його форми. Специфіка та форми раціонального пізнання. Розсудок і

розум, раціональне та ірраціональне в пізнанні. Пізнання як творчість.

Проблема істини в теорії пізнання. Істина і помилкові судження. Проблема критеріїв істини у філософії та науці. Гносеологічний статус практики, її форми, структура та функції.

Наукове пізнання та його специфічні ознаки. Поняття методології. Методи й форми наукового пізнання. Методи теоретичного та емпіричного дослідження.

Тема 8. ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА

Сутність соціальної філософії. Головні методологічні принципи та категорії соціальної філософії.

Суспільство як система суспільних відносин. Структура відносин. Матеріальні (економічні), соціальні, політичні, духовні, культурно-побутові, міжособистісні відносини. Людина як індивідуальна форма виявлення та функціонування всіх суспільних відносин.

Соціальна структура суспільства. Соціальний розвиток суспільства. Поняття революції та еволюції. Концепція самоорганізації соціальних систем та її основні категорії. Поняття біфуркації.

Суспільство як система факторів: об'єктивні й суб'єктивні, матеріальні та духовні фактори. Суспільна свідомість. Суспільство як система форм суспільної свідомості.

Тема 9. АКСІОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ ЦІННОСТЕЙ

Цінності як визначальні виміри людського буття. Людина в системі цінностей.

Структура цінностей. Цінності як цілі та цінності як засоби. Матеріальні й духовні цінності. Цінності суб'єктивні й об'єктивні, позитивні й негативні, цінності в системі суспільних відносин.

Людина – найвища, абсолютна цінність. Цінності як структура духовного світу людини. Суб'єктивний вибір.

Вищі духовні цінності: істина, краса, добро, чесність, порядність, справедливість, відповідальність, мудрість, правда, святість, свобода. Поняття про духовну досконалість, Ідеал і утопія. Способи пізнання цінностей: емоційний та інтелектуальний.

Плюралізм цінностей: проблема культурного взаєморозуміння. Колізії ціннісного самовизначення людини. Провідні ціннісні орієнтації людства в XXI столітті.

Тема 10. ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

Поняття філософії культури. Основні філософські підходи до аналізу культури. Людиновимірна сутність культури. Формування людини як

культурно-історичної істоти. Особистість як суб'єкт культурної діяльності.

Матеріальні та духовні компоненти культури. Предметна й особистісна форми існування культури.

Культура як соціальне явище. Конкретно-історичні форми існування культури. Спадкоємність у розвитку культури. Традиції та новаторство в культурі. Рівноправність і діалог культур. Соціальні функції культури.

Культура як міра розвитку особистості, усвідомлення гуманістичної спрямованості суспільного розвитку. Ідеал культурної людини.

Тема 11. ФІЛОСОФІЯ МОРАЛІ

Загальна етика як філософія моралі. Філософія моралі - практична наука. Природа, сутність та особливості моралі. Моральна свідомість.

Моральні норми. Моральні цінності. Моральні принципи.

Роль філософії моралі в обґрунтуванні діяльності та поведінки людини. Критерії добра і зла в філософії моралі. Людина як найвища моральна цінність. Основні проблеми філософії моралі.

Тема 12. ФІЛОСОФІЯ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Філософське розуміння цивілізації. Основні ознаки та риси цивілізації. Цивілізація як рівень розвитку та спосіб освоєння культури. Історичні типи цивілізації. Формаційний та цивілізаційний підходи до суспільного розвитку.

Сучасна світова цивілізація, її характерні особливості та протиріччя. Загальнокультурні засади сучасної цивілізації. Структура цивілізаційних основ розвитку сучасного людства. Світова цивілізація – нова парадигма розвитку. Матеріальні та духовні основи різноманітності, багатоваріантності суспільного життя сучасної цивілізації.

Сутність суспільного прогресу. Природні, соціальні та духовні основи прогресу. Прогрес і регрес. Ціна суспільного прогресу. Місце та роль України в сучасному цивілізаційному процесі.

Тема 13. ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ

Поняття філософії релігії. Філософія релігії як особливий тип філософствування. Історичні етапи становлення філософії релігії.

Філософське релігієзнавство та філософська теологія. Основні види філософської теології.

Сучасна філософія релігії та її напрями. Людина як носій релігійної свідомості та релігійного досвіду. Філософські концепції природи релігії. Науково-пізнавальний і світоглядний, критичний та апологетичний підходи до філософського вивчення релігії.

Тема 14. ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ

Філософське обґрунтування економічного життя та економічної діяльності. Відносини власності, виробництва, обміну, споживання як об'єкт філософського аналізу.

Людина – суб'єкт економічних відносин. Людиновимірна сутність економіки. Основні моделі, протиріччя та девіації економічної поведінки людини.

Економічний світогляд, його сутність, структура та роль в економічному житті суспільства. Поняття економічної ідеології, економічної психології та економічної етики.

Підприємництво як економічна форма реалізації людиною своєї сутності. Мотивація підприємництва в сучасній економіці. Конкуренція як форма вирішення протиріч між людьми у процесі підприємницької діяльності. Інтелектуальні, психологічні, соціокультурні та освітні ресурси підприємництва.

Тема 15. ФІЛОСОФІЯ МАЙБУТНЬОГО

Філософське осмислення сучасного світу. Соціальне передбачення та прогнозування – властивість людської свідомості. Суспільна природа передбачення. Прогнозування – тип соціального передбачення. Науковий прогноз.

Філософське тлумачення протиріч між науково-технічним і соціальним прогресом, кризових явищ та цінностей техногенної цивілізації.

Людина-творець, її інтелектуально-особистісні якості та здібності – головна рушійна сила сучасної цивілізації. Основні тенденції еволюції соціальної ідентичності людини у XXI ст. Гуманістичний потенціал сучасної цивілізації та його парадигмальні ознаки. Інформаційна цивілізація.

Поняття футурології. Тенденції переходу від техногенної до антропогенної цивілізації. Універсальна концепція розвитку.

КРИТЕРІЇ

оцінювання знань на вступному іспиті зі спеціальності для здобуття ступеня вищої освіти доктор філософії

1. Загальні положення:

Мета вступного іспиту зі спеціальності – оцінити відповідність знань, умінь та навичок вступників згідно з вимогами програми вступних іспитів до аспірантури.

2. Структура екзаменаційного білета:

Екзаменаційний білет вступного іспиту зі спеціальності складається з 3-х питань.

3. Критерії оцінювання:

- Рівень знань оцінюється за 100-бальною шкалою.

- Максимальна кількість балів за повні правильні відповіді: перше питання – 35 балів, друге питання – 35 балів, третє питання – 30 балів. Неправильна відповідь оцінюється у 0 балів.
- Особи, які отримали менше 60 балів до наступних іспитів не допускаються та участі у конкурсі не беруть.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основні першоджерела

1. Popper, Karl; Ryan, Alan; Gombrich, E. H. (2013). *The Open Society and Its Enemies*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 808 p.
2. Ulrich Beck. *Risk Society, Towards a New Modernity*. London: Sage Publications, 1992.
3. Аристотель. *Метафізика* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
4. Гегель Г. *Філософія історії*. // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
5. Декарт Р. *Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукувати істину в науках*. // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
6. Дидро Д. *Письмо о слепых в назидание зрячим* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
7. Енгельс Ф. *Діалектика природи* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
8. Кант І. *Критика чистого розуму*. // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
9. Маркс К. *Передмова. До критики політичної економії*. // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
10. Роттердамский Б. *Похвала Глупоті. Домашні бесіди* / Пер. з латини. — К.: “Основи”, 1993. — 319 с.;
11. Сартр Ж. П. *Екзистенціалізм — это гуманізм* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
12. Сковорода Г. *Кольцо. Дружеский розговор о душевном мире* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
13. Тоффлер Е. *Футиурошок* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
14. Юркевич П. *Сердце и его значение в духовной жизни человека по учению слова Божия* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.

15. Ільїн В.В., Кулагін Ю.І. Філософія: Підручник в 2 ч. – Ч.І. Історія розвитку філософської думки. – К.: Альтерпрес, 2002. – 464 с.; Ч.ІІ. Актуальні проблеми сучасності. – К.: Альтерпрес, 2002. – 480 с.
16. Валуйский О.О. Практикум з філософії. – К.: ВЦ КНТЕУ, 2003. – 243 с.
17. Мазараки А.А., Ильин В.В. Философия денег. – К., 2004. – 718 с.
18. Мазараки А.А. Торговля. Деньги. Менталитет. – К., 2006. – 632 с.
19. Философия экономики: Учебное пособие для Высш. учебн. заведений// Отв. ред. С.В. Синяков – К. Альтерпрес, 2000.- 384 с.
20. Шкепу М.О. Філософія. Навчальний посібник. – К.: КНТЕУ, 2010. – 347 с.

Додаткова література.

21. Bauman Z. Work, consumerism and the new poor. — Philadelphia: Open University Press, 1998. — 106p.
22. Friedrich August von Hayek . Studies in Philosophy, Politics, and Economics. — London and Chicago, 1967.
23. Болховітінова О.Ю., Волощенко Л.Ю., Кваснюк Б.Є. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України / За ред. В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 556 с.
24. Буряк П.Ю., Гупало О.Г. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. – К.: Хай-Тек Прес, 2007. – 336 с.
25. Вандишев В.М. Філософія. Екскурс в історію вчень і понять: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2006. – 474 с.
26. Горлач М.І., Кремень В.Г., Ніколаєнко С.М., Требін М.П. Основи філософських знань: Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 1028 с.
27. Губернський Л.В., Надольний І.Ф., Розумний В.П. Філософія: Навч. посіб. – К.: Вікар, 2006. – 455 с.
28. Віденко В.Ф. Філософія: ескізи для самопідготовки. Навч. посіб. – К.: Київ. ун-т, 2006. – 208 с.
29. Касьян В.І. Філософія. Відповіді на питання екзаменаційних білетів: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006 – 407 с.
30. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: Логос, Софія, Розум: Підручник. – К.: Книга, 2006. – 432 с.
31. Петрущенко В.Л. Філософія: Підручник. – Л.: Магнолія 2006, 2008. – 505 с.
32. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник. – К.: Академвидав, 2009. – 592 с.

33. Філософський енциклопедичний словник / Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. – К.: Генеза, 2002.
34. Філософська думка в Україні: Бібліогр. слов. / В.С. Горський, М.Л. Ткачук, В.М. Нічик та ін. – К.: Пульсари, 2002. – 244 с.
35. Шкепу М.А. Архитектоника общественного времени. – К., 2011. – 351 с.
36. Шкепу М.О. Феноменология истории в трансформациях культуры: Монография. – К.: НАУ, 2005. – 359 с.

Інтернет-ресурси.

1. <http://www.philosophy.ua> (сайт Сайт Українського філософського фонду)
2. <https://www.filosof.com.ua/> (сайт Інституту філософії імені Г.С.Сковороди)
3. <http://kant.ho.ua/> (Кантівське товариство в Україні)
4. <http://www.psylib.kiev.ua> (Електронна бібліотека “psylib” (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.)
5. <http://www.philsci.univ.kiev.ua> (бібліотека факультету філософії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка)
6. <http://www.utm.edu/research/iep/> (Філософська інтернет-енциклопедія англійською мовою.)
7. <http://www.uct.kiev.ua/~sofi/> (Центр практичної філософії.)

SCIENTIA DIFFICILIS SED FRUCTUOSA